

Pascal – Myšlenky. Krátká úvaha

Úvahy | 8.4.2011 @ 1.33

Je kupodivu, jak spletité jsou cesty lidského myšlení. Jak řídké jsou čáry hranic světonázorů a mnohé perspektivy nazírání. Tak byli mnozí rozličnými pohnutkami vedeni k mudrování o pravdě, neboť v člověku je cosi, co jej přesahuje¹. Je to touha překročit svůj stín, uchopit osud a když už ho nepřemoci, pak se mu vysmát. Vždyť i vědomí ubohosti svědčí pro mou vznešenost²...

Proto se i Blaise Pascal v osvěcenské vřavě svého století vydal cestou obhajoby víry. Zamýšlené dílo nedokončil, zbyly nám jen paběrky kýžené apologetické žně. A snad právě proto jsou poněkud nesouvislé, takže se vítané perly až příliš často ztrácejí pod nánosem klišé. Toto rozházení perel vytváří (podobně jako u Nietzscheho) příliš velký prostor k vytrhování ze souvislosti, která zdaleka není tak zřejmá, jako apriorní myšlenka, byť sám autor – pod přísným drobnohledem – rozlišuje pozorně. (Ne tak činívá vytrhovač.)

Vcelku vzato podniká Pascal strmý odraz všeobecného lidského způsobu myšlení, jež shledává neplatným, účelovým, sebeláskyplným. Svůj pohled na prvním místě odvrací od vnějších věcí přímo dovnitř sebe sama, do svého nitra, vstříc opravdovému sebepoznání. Tam totiž, v lidské přirozenosti, dlí záblesk bývalé slávy člověka před rajským pádem:

Jsme však tak nešťastní – a víc, než kdyby v našem stavu nebyla vůbec žádná vznešenost –, že máme představu o štěstí, a nemůžeme ho dosáhnout; tušíme podobu pravdy, a vlastněme lež, neschopni naprosté nevědomosti i bezpečného vědění – na tom všem je zjevné, že jsme kdysi byli na určitém stupni dokonalosti, odkud jsme neblaze klesli³.

A právě tam, zdá se, nalézá cestu z úporné skepse novověkého myšlení. V pevném bodě vlastního srdce, které – byť všelijak zavedené, plné nepravosti a bídy – je s to směřovat ke Kristu. Neboť „je v nás představa o pravdě, a s tou nic nesvede žádný pyrrhonismus“⁴.

Pascal ve své anabázi vstříc víře na hřbetě rozumu nalézá v kontextu křesťanského myšlení souputníka v Descartovi a Kierkegaardovi (ten je ovšem o dvě století mladší). Zajímavé je proto jejich porovnání.

Všichni tři vyšli ze skepse nad všeobsažnými světonázory. Kierkegaard v zápase s těžkopádným hegelianismem, Pascal a Descartes zvláště ze skepse nad skepticismem⁵. A to je zajímavé, že ačkoli byl Descartes Pascalovi protivný pro své „odstavení Boha“⁶, tak právě v samotném východisku, ve skepsi nad skepsí, podávají si ti dva ruku. Descartes omyl skepse odhalil vysloveně, Pascal nevysloveně ve svém protipyrrhonickém lání. A následující krok obou myslitelů je rovněž velmi podobný, neboť Pascal nalézá stejně jako Descartes pevný bod v rozumu⁷. Ostatní postřehy obou myslitelů, vývody a terminologie, se dále rozcházejí až k okamžiku zmíněné Pascalovy výtky. Přesto je směle řadím do jedné štace dějin křesťanského myšlení.

Ke srovnání se nabízí rovněž Pascalovo a Kierkegaardovo pojetí přirozenosti hříchu, neboť oba tvrdili, že člověk může být buď sám sebou, nebo démonem, byť v zoufalém chtění být sám sebou člověk prohrává k opačnému pólu⁸. A navzdory tomu, že Pascal tuto otázku nepropracoval zdaleka tak bystře jako psycholog Kierkegaard je zajímavé, že ačkoli je Pascal hotov mluvit o vědomí hříchu jako o vznešenosti, kdy „člověk je vznešený tím, že ví o své ubohosti“⁹, Kierkegaard tvrdí na jisté rovině pravý opak: že vědomí hříchu je samo o sobě hřích¹⁰.

Přesto mám za to, že Pascalovi obecně chyběl ke Kierkegaardovu existencialismu jen krůček. Soudím tak z jeho Myšlenek, z jeho společenské situace sporu o jansenismus a z jeho osobní mystické zkušenosti, která jej přivedla k nábožensko-filosofickým otázkám.

Autor se tedy v základech svého hovoru snaží pokrýt vnitřní bytostný vztah s Bohem a zároveň život člověka vně. Čili přeneseně: Skloubit Kazatele se zvěstí Nového zákona. Nu a to je právě ten okamžik osobní zbožnosti, nekrytá šlacha nejen má.

1. XXIX, s. 81

2. XXIII, s. 78

3. XXIX, s. 82
4. XLI, s. 17
5. srv. KIERKEGAARD. Bázeň a chvění, Předmluva. s Myšlenky XV, s. 76
6. XLIII, s. 43
7. DESCARTES. Rozprava o metodě, jak správně vést svůj rozum a hledat pravdu ve vědách, s. 26

Avšak ihned potom jsem si uvědomil, že i když jsem chtěl myslit, že vše je klamné, je nezbytně nutno, abych já, který tak myslím, existoval; a pozoruje, že tato pravda: myslím, tedy jsem, je tak pevná a jistá, že ani nejbýstřednější předpoklady skeptiků nejsou schopny jí otřást, soudil jsem, že ji mohu přijmout bez obavy za první zásadu filozofie, již jsem hledal.

srovnej s Myšlenky, s. 11

XVII

...

Všechna naše důstojnost spočívá tudíž v myšlení.

...

XVIII

...

veškerou jeho povinností je, aby myslel správně.

(apod.)

8. XIX, s. 77

Člověk není ani anděl, ani zvíře, a je osudné, že z toho, kdo chce být andělem, stane se zvíře.

srovnej s

KIERKEGAARD. s. 172

V zoufalém chtění, aby se stalo samo sebou, se člověkovo já dopracuje pravého opaku a žádným já se nestane.

9. XXIII, s. 78

10. KIERKEGAARD.

s. 204

Hřích je sám sobě důsledkem a v důsledku toho zla v sobě nachází sílu.

a s. 208

Jeho skličenosť jasne směřuje pryč od Boha, je sebeláskou a pýchou. Člověk nechce pokorně začít děkováním za Boží pomoc, za to, že mu Bůh tak dlouho v překonávání pokušení pomáhal.

<https://selah.cz/uvahy/pascal-myslenky-kratka-uvaha/>